

ТВАРИННИЙ СВІТ СЕЛА БОГАТИР ЯКИМІВСЬКОГО РАЙОНУ

КОСУЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКА

Сарна європейська, або косуля європейська – ссавець родини оленевих. Маленький олень легкої й витонченої будови, з відносно коротким тулубом. Вуха довгі (12–14 см), загострені; хвіст рудиментарний (2–3 см), майже непомітний. Забарвлення одноколірне – руде, взимку сіре. У телят забарвлення плямисте. Шерсть густа, але з ламким волоссям. Самиці безрогі. Роги в самців прямі, невеликі, поставлені майже вертикально. Несуть по 3 (в азійських підвидів – до 5) відростки в кінцевій частині.

Відомо 5 підвидів. Європейські сарни дрібні: довжина тіла 100 – 135 см, висота в холці – 75-90 см, маса – 20-37 кг. Азійські сарни, особливо сибірська – більші: довжина їхнього тіла досягає 150 см, маса – 60 кг. Самиці дрібніші за самців.

Віддає перевагу світлим розрідженим лісам, з великими галявинами й вирубками, та лісостеп. Зустрічається й у чагарникових та очеретяних заростях по берегах степових рік й озер; по гірських схилах підіймається до субальпійських й альпійських луків (до 3 500 м над рівнем моря). У Західній Європі тримається в невеликих лісах, звідки виходить на поля. Основні вороги – вовк та рись. На молодих тварин нападають лисиці.

Найбільшу (до 70 %) частку в кормовому раціоні сарни цілий рік складають трав'янисті рослини. З дерев і чагарників найчастіше об'їдає осику, вербу, горобину, липу, березу, дуб, ясен. Взимку іноді годується хвоєю молодих сосен, але на відміну від оленя й лося не їсть кору. Любить водяні рослини (вахту), за якими приходить до боліт і озер. Гриби поїдає в невеликій кількості. Їсть ягоди, каштани, жолуді, плоди буку й диких фруктових дерев.

Влітку тримаються маленькими групами. Восени, після закінчення гону, утворюються змішані череди кількістю до 20-30 голів, що розпадаються навесні. Гон в сарни проходить у серпні-вересні. Вагітність триває 9 місяців, однак із цього строку 4-4,5 місяці ембріон не розвивається. Це єдиний вид серед ратичних, у якого вагітність має латентний період. Звичайно самиці приносять 2 теля, рідко 1 або 3. Тривалість життя – 11-12 років, окремі самиці доживали до 16 років.

ЗАЄЦЬ СІРИЙ

Заєць сірий, або заєць-русак – вид ссавців ряду Зайцеподібні. Довжина тіла 55-70 см, довжина клиноподібного хвоста 8-12 см, маса 4-10 кг. Задні ноги в русака набагато довші за передні, ступні вузькі і витягнуті, повністю вкриті шерстю. Вуха довгі, ланцетоподібні, пригнуті до голови, заходять далі кінця морди; по зовнішньому краю вуха йде темна смуга.

Заєць сірий надає перевагу місцевості, де сільськогосподарські угіддя займають 50 % і більше, а також місцям з таким мікрорельєфом, де товщина снігу не перевищує 30 см. Заєць сірий активний цілий рік. Протягом доби – найбільше в нічний час. Пересувається, як правило, стрибками. Непогано плаває і здатен пересуватися по нахилених деревах.

Заєць сірий живиться переважно зеленими соковитими травами, взимку – озиминою, а якщо випадає багато снігу – то молодією корою з штамбів і гілками дерев.

Період розмноження розтягнутий з березня до вересня (2-3 рази на рік). Вагітність триває 40-50 днів і зайченята народжуються зрячими і вкритими шерстю. Дорослими вони стають навесні наступного року.

СВИНЯ ДИКА

Свиня дика, або кабан дикий – один з 10 видів роду свиня родини свиневих ряду Парнокопитих. Свиня дика має один з найширших ареалів серед наземних ссавців, і такий широкий сучасний ареал сформувався завдяки розселенню виду за сприяння людини.

Тіло кремезне, довжиною до 2 м, висота в холці до 1,1 м, вага до 450 кг, самці більші за самиць. Тіло вкрите жорсткою щетиною і зазвичай дещо тоншим хутром, але часто хутро дуже мізерне, лише хвіст злегка вкритий короткими волосками. Забарвлення від темно-сірого до чорного або коричневого. Багато особин мають бакенбарди і гриву на потилиці. Молодь смугаста. Морда видовжена, у самців виступають ікла.

Дика свиня – переважно нічна і загалом всеїдна тварина. Переважну частину раціону цієї тварини становлять фрукти, насіння, коріння і бульби.

І в диких, і в здичавілих представників виду основною соціальною одиницею є самиця і її виводок. Після того, як памолодь перестає годуватися молоком, дві або більше сім'ї можуть зібратися разом. Самиця зазвичай народжує від 4 до 8 поросят, хоча відомі випадки народження до 13 поросят.

ЛИСИЦЯ

Лиси́ця – рід ссавців родини псових, ряду хижих. Найпоширеніший представник – лисиця звичайна.

Представники роду характеризуються видовженим приосадкуватим тулубом, головою з видовженою загостреною мордою. Вуха звичайно відносно великі (за винятком видів, що мешкають в полярних широтах), очі з вертикально-овальною зірницею. Хвіст пухнастий, заокруглений, від половини до повної довжини голови й тіла. Моногами, у самиць звичайно шість чи вісім молочних залоз.

Рід нараховує 12 сучасних видів. Частину видів нерідко виокремлюють в інші роди (наприклад, песець).

КУНИЦЯ КАМ'ЯНА

Куниця кам'яна, або куна хатня, або білодушк – хижий ссавець роду куна з родини Мустелових.

Будова тіла куниці кам'яної звичайна для свого роду, з довгастим струнким тулубом і відносно короткими кінцівками. Хвіст досить довгий і пухнастий. Хутро цих тварин забарвлене в сіро-бурі відтінки і досить жорстка. Іншими відмінностями від лісової куниці є світлий ніс і непокриті хутром ступні.

Куна кам'яна дещо дрібніша, але важча за свого близького родича. Ці тварини досягають довжини тіла від 40 до 55 см, а довжина хвоста становить від 22 до 30 см. Вага кам'яної куниці коливається в межах від 1,1 до 2,3 кг.

Кам'яна куниця віддає перевагу відкритій місцевості з чагарниками і окремими деревами, часто кам'янистому ландшафту. У горах кам'яна куниця зустрічається до висоти 4000 м над рівнем моря. Вона не боїться з'являтися поблизу людських поселень і нерідко зустрічається в парках, сараях і на горищах.

Кам'яні куниці є всеїдними тваринними, проте споживають перш за все м'ясо. Вони полюють на дрібних ссавців (наприклад, гризунів або кролів), птахів (також споживають їх яйця), жаб, комах та інших дрібних тварин. Влітку важливу частину їх раціону складає рослинна їжа, перш за все ягоди і фрукти.

Вагітність триває всього один місяць. За один раз народжуються, як правило, три або чотири дитинчати, які на початку сліпі і голі. По закінченню місяця вони вперше розплющують очі, ще місяцем пізніше відвикають від молочного харчування, а восени стають самостійними. Статева зрілість настає у віці від 15 до 27 місяців.

ШУЛІКА ЧОРНИЙ

Шуліка чорний – хижий птах родини яструбових, занесений до Червоної книги України. На теренах України цей вид птахів є гніздовим, перелітним та, частково, зимуючим.

Загальна довжина тіла становить 50-60 см, вага – 800-1100 г, довжина крила – 41-51 см, розмах крил – 140-155 см. Самки небагато більші за самців. Забарвлення дорослих птахів: спинна сторона темно-бура; тім'я іноді білувате з чорнуватими відмітинами; першорядні махові темно-бурі з світлими підставами внутрішніх опахал, рульові бурі з темним поперечним малюнком; черевна сторона бура, часто з рудуватим відтінком. Дзьоб і ноги жовті. Райдужка блідо-бура або жовто-бура. Голос – мелодійна трель.

Місця існування – різні типи лісів, зазвичай поблизу водойм. Основу раціону складає падло: переважно риба та інші відходи. Серед здобичі чорних шулік також трапляються дрібні гризуни, птахи, плазуни, жаби, жива риба, комахи, молюски, ракоподібні і черви.

Паруванню передують шлюбні ігри, під час яких птахи літають парами, а також грають здобиччю, передаючи її партнеру у польоті. У кладці, яку насиджують близько 38 днів, буває 2-3 яйця.

ЯСТРУБ ВЕЛІКИЙ

Яструб великий – хижий птах роду яструбів родини яструбових ряду Соколоподібні. В Україні гніздовий, кочовий, зимуючий вид. За розміром дещо більший від сірої ворони. Виражений статевий диморфізм – самиці більші за самців. Забарвлення верху тіла темне, сіро-буре, нижня частина білувата з поперечними сірими смужками. Маса самців 630-1100 г, довжина в середньому 55 см, розмах крил 98-104 см. Самиці трохи більші: маса – 860-1360 г, довжина – 61 см, розмах крил – 105-115 см.

Період розмноження триває з початку квітня до середини червня. Відкладання яєць триває з початку квітня – у другій декаді цього місяця. Зазвичай самиця відкладає 2-4 яйця з інтервалом в 2-3 дні. Насиджування триває в середньому 37 діб. Пташенята зазвичай з'являються у гніздах з III декади травня. Молоді птахи перебувають у гнізді близько 45 діб. Після вильоту молодь ще не менше двох тижнів знаходиться у районі гнізда.

Яструб великий живиться переважно птахами, яких добуває сам. 80-90 % здобичі складають дрозди, дятли, сойки, сірі ворони, граки, голуби. Значно рідше ловить він тетеруків, орябків, молодих глухарів, качок, домашню птицю; зрідка також зайців та вивірок.

ПУГАЧ

Пугач – птах з родини Согові (Strigidae). Один з 13-ти видів роду, єдиний вид роду у фауні України. В Україні осілий птах.

У дорослого птаха верх темно-бурий з жовтуватими і білуватими плямами, низ вохристий з темно-бурими широкими позовжніми рисками. Молодий птах має подібне забарвлення. Має загальну довжину 62-72 см, з розмахом крил 150-180 см, при довжині крил 41-52 см, важить 2,1-3,2 кг. Очі великі круглої форми з чорними зіницями.

Осілий птах. Активний у сутінках і вночі. Токування відбувається наприкінці зими. Гніздиться по глухих ярах, берегових урвищах, скельних виходах, рідше в лісах і на болотах. Яйця відкладає в кінці лютого – на початку березня.

У кладці 2-5 (частіше 3) яйця. Насиджує самка 33-35 діб. Пташенята у першому пуховому вбранні мають біле забарвлення. Пташенята виходять з гнізд вже у травні, літати починають лише у другій половині червня. Спектр живлення пугача дуже різноманітний, переважають птахи, дрібні гризуни та їжаки.

ПАСТУШКОВІ

Пастушкові – родина птахів з ряду журавлеподібних. Пастушкові – дрібні та середнього розміру лучні, болотяні та частково водяні птахи з дещо видовженою шиєю та невисокими ногами. Дзьоб дещо сплющений з боків, крила короткі та широкі; літають погано, добре бігають і чудово лазять серед густих трав'янистих рослин. Деякі здатні добре плавати. Зокрема, лиски мають для цього на пальцях спеціальні пласкі розширення – фістони.

Гнізда влаштовують на землі, на густій прим'ятій траві. Кладка з 3-12 яєць. Пташенята виводкові, батьки їх виховують разом. Живляться зеленими частинами рослин, насінням, безхребетними тваринами. Більшість видів активні у сутінках або вночі.

ЧОБОТАРОВІ

Чоботарові – родина прибережних птахів ряду Сивкоподібних.

Маса тіла від 100 до 500 г. Забарвлення, як правило, контрастне. Статевий та сезонний морфізм забарвлення не виражений; є невеликі вікові зміни. Дзьоб різноманітний за формою та довжиною, з щілиноподібними ніздрями. Ноги середньої довжини або дуже довгі. Населяють узбережжя морів, внутрішніх водойм, прісних і солоних, галечникові береги та обмілини річок у субальпійській та альпійській зонах.

Моногамні птахи, оселяються окремими парами або розрідженими колоніями. Гніздо у вигляді ямки у субстраті, вистелене рослинним матеріалом або камінцями. У кладці 3-4 яйця, які насиджують обидва члени пари 3-4 тижні. Активність денна. Живляться та вигодовують пташенят майже виключно тваринною їжею (різноманітними водними комахами та їхніми личинками, дрібними ракоподібними, молюсками, червами тощо), зрідка вживають насіння рослин.

МАРТИНОВІ

Мартинові або Мартини – підродина (Larinae) або родина (Laridae) птахів. Їх характерними ознаками служать масивне тіло, довгі зігнуті крила, середньої довжини масивний і злегка заломлений вниз дзьоб і добре розвинені плавальні перетинки на ногах.

Розміри мартинів варіюють в межах від 25 до 81 см, а вага від 100 г до 2 кг. Проте в своїй більшості це великі або середніх розмірів птахи, білого або світло-сірого забарвлення, часто з чорними відмітинами на голові і крилах. Верхня і нижня частина тіла, як правило, контрастні – темний верх чергується з світлим білим низом.

Самці і самки розфарбовані однаково, хоча за розміром можуть трохи розрізнятися один від одного.

Оперення дуже густе, з рясним м'яким пухом, зовні покрито водонепроникним мастилом. Крила достатньо довгі, проте дещо коротші і ширші, ніж у крачків, водорізів або поморників. За виключенням декількох видів, у всіх мартинів закінчення крил чорні. Хвіст зазвичай короткий, з 12 рульовими пір'ями, у більшості видів закруглений. Важливою характеристикою мартинів є будова дзьоба – прямий, стислий з бокам і злегка зігнутий на кінці (для порівняння, у крячків дзьоб конічний і прямий на кінці, а у поморників і буревісників гачкуватий).

Під час шлюбного періоду відбувається ритуальне годування самцем самки; у завдання самця також входить вибір розташування гнізда і його облаштування.

Як правило, кладка складається з двох або трьох яєць, зазвичай темно-бурого кольору з плямами. Яйця насиджують обидва члени пари, проте більшу частину часу проводить в гнізді самка, тоді як самець охороняє територію. Інкубаційний період в цілому становить від 20 до 30 днів.

Пташенята зазвичай напіввивідкового типу, після вилуплення вони покриті густим пухом блідо-сірого або палевого кольору з плямами, що камуфлює їх на тлі місцевості і допомагає сховатися від хижаків.

Більшість мартинів є м'ясоїдними, але раціон їх незвичайно широкий – від комах до риби і дрібних наземних ссавців. Корм здобувають собі як на воді, так і на суші – на океанських просторах, в прибережній зоні, у всіляких внутрішніх водоймищах, заливних лугах і посівних полях. Добре тримаються на воді, але пірнають украй рідко. Полюють за рибою, молюсками, ракоподібними і водними комахами.

ГАГÁРА

Гагáра – рід птахів, що відносяться до монотипічного ряду гагароподібні і мешкає на півночі Європи, Азії і Північної Америки. Є компактною групою близькоспоріднених видів, що помітно виділяється серед всіх птахів. Містить 5 видів. Усі нині живучі гагароподібні відносяться до однієї родини гагарових (*Gaviidae*) і до одного роду гагар (*Gavia*).

РЯДИ

- РЯД ГАГАРОПОДІНІ (GAVIIFORMES);
- РІД ГАГАРИ (GAVIA);
- ГАГАРА БІЛОДЗЬОБА (GAVIA ADAMSI);
- ГАГАРА БІЛОШИЯ (GAVIA PACIFICA);
- ГАГАРА ЧЕРВОНОШИЯ (GAVIA STELLATA);
- ГАГАРА ПОЛЯРНА (GAVIA IMMER);
- ГАГАРА ЧОРНОШИЯ (GAVIA ARCTICA).

ПІРНИКОЗОВІ

Пірникозові (Podicipedidae) – родина водних птахів, єдина в ряді пірникозоподібних (Podicipediformes). Включає 22 види, з яких два вимерли, і ще один можна вважати вимерлим з великою часткою вірогідності. Найпоширенішим видом в Європі є велика пірникоза або чомга.

ГУСЕПОДІБНІ

Гусеподібні – птахи середнього та великого розміру. Маса найбільшого представника ряду лебедя-шипуня сягає 12 кг. Більшість птахів з ряду гусеподібних мають довгу шию, довжиною до 0.5 метра. Голова невеликого розміру, не перевищує довжини 20 см. На кінці голови знаходиться дзьоб, довжиною до 8 см, затуплений на кінці. Очі переважно не перевищують довжини 1 см. Забарвлення очей буває червоне, чорне, чи блакитне. Оперення забарвлене найчастіше чорним, сірим, білим кольорами. Пір'я жирне, для того, щоби птах з цього ряду не намокав у воді. Над хвостом міститься куприкова залоза, що виділяє жир. Лапи гусеподібних – чотирьохпалі.

Гусеподібні здатні живитись морепродуктами та травами. Окремі види харчуються рибою, молюсками, рачками та ракоподібними, водоростями. Для цього вони здатні пірнати на глибину у 40 метрів, і бути під водою до 3 хвилин. Гуси та качки переважно живляться травою. Вони відкусують траву боковою частиною дзьоба. Харчуються злаками, плодами ягід та комахами. Переважно добувають їжу на берегах, у трясовині, на луках. Об'єм випитої за день води приблизно дорівнює об'єму випасаного тіла. Вода грає велику роль у харчуванні гусеподібних.

Гнізда гусеподібних роблять у кущах, водоймах, дуплах прибережних дерев, земляних норах тощо. Переважно гніздо вистелене пухом, яке самка витягнула дзьобом із нижньої поверхні тіла. У гнізді насиджується від 2 до 13 яєць. Тривалість висидження яєць триває від 25 до 40 днів. Коли вилуплюються пташенята, вони покриті пухом і здатні бігати вже через годину після вилуплення.

ПЕЛІКАНОПОДІБНІ

Пеліканоподібні – ряд птахів. Як правило, мешкають поблизу водойм та живляться рибою. Відносяться до водних птахів. Для більшості видів характерне водонепроникне оперення, крім змієшийкових та бакланових, у яких оперення частково водонепроникне. Типовими є широкі крила. Більшість видів будують компактні гнізда, у побудові яких беруть участь обидва партнери. Відносяться до гніздових птахів – пташенята вилуплюються безпорадними та вигодовуються обома батьками.

ЗА ТРАДИЦІЙНОЮ СИСТМАТИКОЮ РЯД

ВКЛЮЧАЄ 6 РОДИН:

- БАКЛАНОВІ (PHALACROCORACIDAE);

- ЗМІЄШИЙКОВІ (ANHINGIDAE);

- ОЛУШЕВІ (SULIDAE);

- ПЕЛІКАНОВІ (PELECANIDAE);

- ФАЕТОНОВІ (PHAETHONTIDAE);

- ФРЕГАТОВІ (FREGATIDAE).

ЛЕЛЕКОПОДІБНІ

Лелекоподібні (Ciconiiformes) – ряд птахів, що включає у собі птахів великого розміру. Складається з 7-ми родин. Більшість лелекоподібних – хижаки.

Різноманітні за величиною, з довгою і гнучкою шиєю і довгими ногами. Ноги чотирипалі, три передні пальці з'єднані невеликою перетинкою. Дзьоб різної форми. Пташенята вилуплюються голі, немічні. У насиджуванні пташенят беруть участь обидва батьки.

Родина Лелекові (Ciconiidae). Сюди належать представники з довгим, прямим і загостреним дзьобом. Тримаються і гніздяться парами. Гнізда будують з гілок на деревах, скелях і на будівлях людини. В кладці 3-5 яєць. Інкубація – 30 днів. Живляться ящірками, зміями, жабами. В нашій фауні зустрічається білий (С. ciconia) і чорний лелека (С. nigra).

Родина Чаплеві (Ardeidae). Сюди відносяться порівняно великі птахи з довгим, прямим, загостреним дзьобом. Це колоніальні птахи. Гнізда будують на великих деревах. Корм здобувають у воді. У фауні України зустрічається сіра чапля, яка гніздиться в середній і південній смузі. Чепура велика має сніжно біле забарвлення. В шлюбному вбранні в неї на спині виростають довгі пір'їни – «ергетки», які звисають над хвостом.

Родина Ібісові (Fhresxiornithidas) включає середньої величини птахів, які мають тонкий серпозігнутий дзьоб. Коровайка і колпиця гніздяться у нас на півдні України.

Родина Китоголовові має єдиного представника — китоголова, що поширений в тропічній Африці.

Родина Молотоголовові має єдиного представника — молотогова, що поширений в Африці.

Родина Thinocoridae нараховує 4 види.

СОКОЛОПОДІБНІ

Соколоподібні або денні хижі птахи – ряд птахів підкласу кілегрудих. Ряд включає у себе хижих птахів, багатьом з яких зараз загрожує вимирання.

Більшість соколоподібних птахів середнього розміру: довжина тіла 30-60 см, маса від 200 г до 1,2 кг. Найбільші мають довжину тіла 110-115 см, розмах крил до 2,5-3 м, масу 8-12 кг; у найдрібніших (сокіл-крихітка) довжина тіла 14-15 см, маса близько 35 г. Можуть у повітрі розвинути швидкість до 100 км/год.

Переважна більшість живляться тваринною їжею, активно ловлять живу здобич (переважно хребетних тварин) або живляться падлом. Неперетравлені рештки їжі (кістки, вовну, пір'я, хітин комах тощо) відригують у вигляді округлої погадки. Ведуть денний (дуже рідко присмерковий) спосіб життя, тому, на відміну від сов їх нерідко називають денними хижими птахами. Моногами. Соколоподібні – гніздові птахи. Гніздо будують один раз у кілька років. Самці у гніздовий період годують не лише пташенят, але й самку. Більшість соколоподібних – перелітні.

РОЛИНИ

- **КАТАРТОВІ, АБО АМЕРИКАНСЬКІ ГРИФИ (CATHARTIDAE) – 7 ВИДІВ;**
- **СЕКРЕТАРІ (SAGITTARIIDAE) – 1 ВИД: ПТАХ-СЕКРЕТАР;**
- **СКОПОВІ (RANDIONIDAE) – 1 ВИД: СКОПА;**
- **СОКОЛОВІ (FALCONIDAE) – КАРАКАРИ, СОКОЛИ ТОЩО, РАЗОМ БЛИЗЬКО 60 ВИДІВ;**
- **ЯСТРУБОВІ (ACCIPITRIDAE) – ЯСТРУБИ, ОРЛИ, ОРЛАНИ, ЛУНІ, ШУЛІКИ, КАНЮКИ ТОЩО, РАЗОМ 217-220 ВИДІВ.**

СИВОРАКШОПОДІБНІ

- Птахи-носороги (Bucerotidae);
- Рибалочкові (Alcedinidae) – 22-24 види;
- Типовий рід – Alcedo;
- Наземні сиворакші (Brachypteraciidae);
- Водні зимородки (Cerylidae);
- Сиворакшеві(Coraciidae) – є у фауні України (1 рід і 1 вид) типовий рід –Coracias;
- Куролові (Leptosomidae);
- Бджолоїдкові (Meropidae) – є у фауні України – Merops;
- Момотові (Momotidae);
- Тодієві (Todidae).

ГОРОБЦЕПОДІБНІ

Ряд Горобцеподібні (Passeriformes) – найчисельніший (понад 5 000 видів) ряд птахів. Мають невеликі розміри (за винятком родини Воронові). Найбільший представник – крук (маса тіла до 1,6 кг), а найдрібніші – нектарки (маса тіла 3-4 г).

Живляться різноманітною їжею: частинами рослин, безхребетними тваринами, яйцями та пташенятами інших птахів. Багато представників – мігруючі птахи (ластівки, солов'ї, вівчарики), але серед них є також кочові (синиці, сойки, деякі дрозди) та осілі (хатній горобець).

СИВКА МОРСЬКА

Сивка морська, тулес – середнього розміру кулик з родини Сивкових (Charadriidae). Гніздиться в арктичному регіоні; під час міграцій та зимівлі широко зустрічається по морським узбережжям. В Україні зустрічається під час сезонних переміщень на всій території країни.

Кулик середнього розміру з коротким дзьобом, менший від свійського голуба. Маса тіла 170–225 г. Довжина тіла 27-30 см. Розмах крил 70-79 см.

Морська сивка є моногамом. Гніздиться окремими парами на відстані не менше 400 м одна від одної. Гніздо розміщує на відкритій сухій ділянці в ямці, яка ледь вистелена шматочками лишайників, гілочками багна та полярної верби. У кладці 4 яйця, колір яких варіює від рожевого до бурого або оливкового з чорно-бурими плямами. Кладку насиджують обидва партнери протягом 23 діб, наприкінці періоду насиджування на гнізді сидить переважно самка, а самець тримається неподалік від гнізда. Пташенята, як і у інших куликів, виводкові. Через 5-6 тижнів пташенята стають самостійними. З місць гніздування відлітає у період з кінця липня до вересня. У гніздовий період живиться головним чином дорослими комахами та їх личинками, а також частинами рослин (насінням і стеблами).

ПІСОЧНИК ВЕЛИКИЙ

Пісочник великий, зуйок великий, галстучник – прибережний птах ряду Сивкоподібних.

Стрункий, трохи менший за шпака кулик, з досить коротким дзьобом і ногами. Довжина тіла – 18-20 см, розмах крил – 48-57 см. Маса – 62-71 г. Перелітний птах. Гніздиться на пасовищах, піщаних косах, пляжах, технічних водоймах. Гнізда на піску, у розрідженій траві, старих коров'ячих кіз'яках. У кладці 4 жовтуватих з темними плямами яйця. Відкладання яєць відбувається в травні-червні. Насиджування триває 24-26 діб. Пташенята виводкового типу. Статевозрілими пісочники великі стають на першому році життя.

ТУРУХТАН

Турухтан, брижач – птах ряду сивкоподібних родини баранцевих, дещо менший від голуба, з досить довгими ногами й дзьобом.

В Україні гніздовий, перелітний, зрідка зимуючий птах. Гніздиться в Поліссі; мігрує на всій території; взимку інколи трапляється біля морського узбережжя. Цінний мисливський птах.

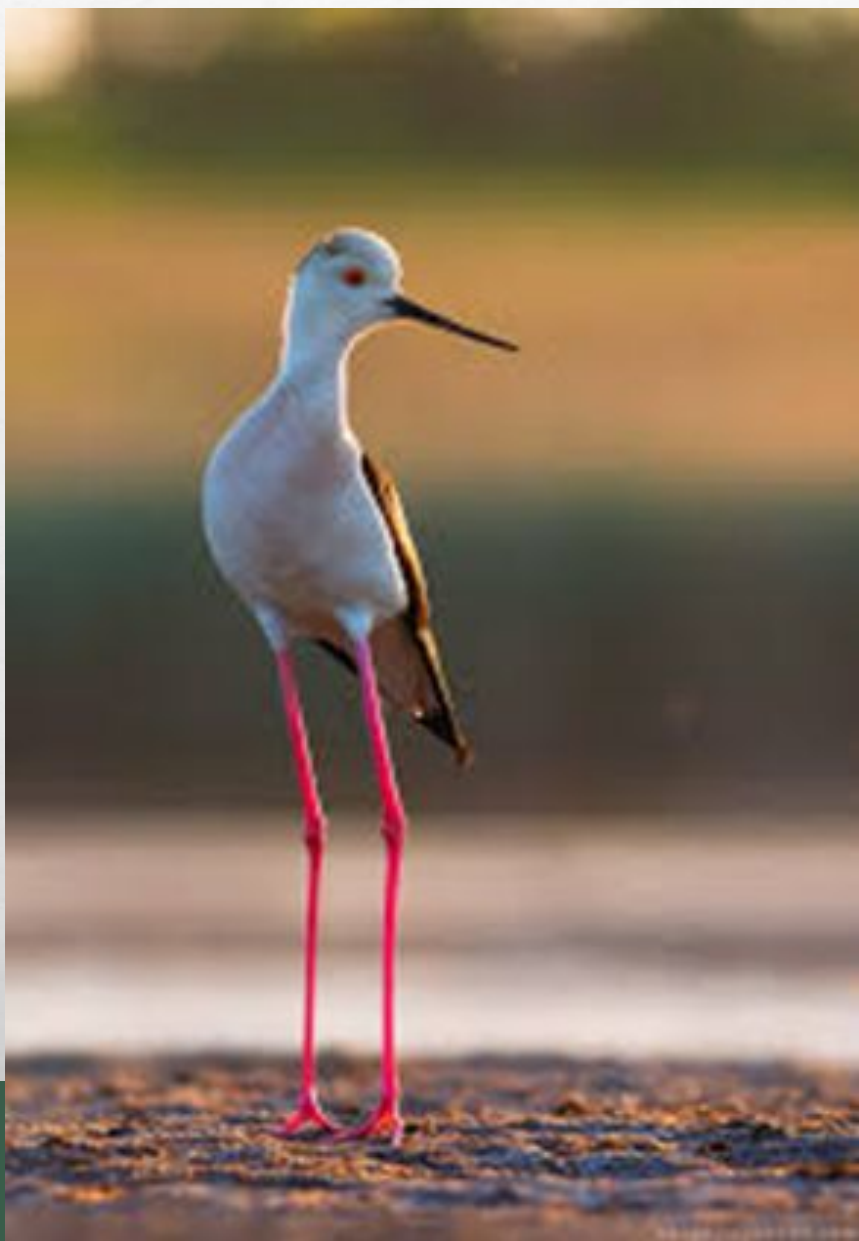

КУЛИК-ДОВГОНІГ

Кулик-довгоніг, ходуличник – прибережний птах ряду Сивкоподібних. Досить крупний кулик (розміром з голуба), з непропорційно довгими ногами і довгим прямим гострим дзьобом. У дорослого птаха у шлюбному вбранні верх голови і задня частина шиї мають мінливе забарвлення, від білого до чорного. Довжина тіла – 35-40 см, розмах крил – 67-83 см, маса – 150-190 г.

Гніздиться біля урізу води або на відстані до 100 м вглиб водойми, окремими парами і колоніями, іноді разом з крячками. У повній кладці 4 яйця. Насиджують самець і самка (22-24 дні). Пташенята стають на крила на 30-35 день.

КУЛЬОН ВЕЛИКИЙ

Кульон великий – вид прибережних птахів родини баранцевих. Великий кульон – великий птах, розмах крил: 80-100 см, довжина тіла 50-60 см, маса тіла: до 1 кг. Характерною рисою птаха є довгий темно-бурий та загнутий донизу дзьоб. Самці та самки виглядають ідентично, але дзьоб зазвичай довший у самок. Найбільший представник ряду Сивкоподібні. Великі кульони гніздяться в болотистих і інших вологих місцевостях, таких як марші.

До їх здобичі відносяться комахи, черв'яки і молюски, яких вони підбирають із землі своїм довгим дзьобом. При цьому вони використовують дзьоб також як пінцет а, щоб витягти молюсків з їхніх твердих оболонок. Кульон великий гніздиться у водно-болотних угіддях: на заболочених та інших вологих місцевостях. Моногам, гніздиться парами або невеликими угрупованнями. Гнізда – невеликі заглиблення в ґрунті, вимощені сухою травою або без неї, у кладці – 4 яйця. Насиджують кладку самка і самець, 28-30 днів. У кінці липня молоді птахи стають на крила.

МАРТИН ЗВИЧАЙНИЙ

Гніздиться переважно на невеликих прісноводних водоймах колоніями, розмір яких може досягати кількох тисяч пар. Часто селиться поблизу великих міст і харчових звалищ. У шлюбному наряді серед інших видів мартинів виділяється темно-коричневою головою і білою потилицею. Мартин середніх розмірів. Молоді птахи – за характерним малюнком верхньої сторони крил добре відрізняються від молодих птахів інших видів.

МАРТИН МАЛИЙ

Мартин малий – вид птахів родини Мартинових. За формою тіла і характером забарвлення нагадує звичайного мартина, але значно менший. Від звичайного мартина легко відрізнити в природі по чорній голові та білих кінцях крил, а також по ніжному рожевому відтінку на білому spodі тіла. Дзьоб і ноги темно-червоні.

В Україні нерегулярно і спорадично гніздиться на Поліссі (Волинська область), в гирлі Дніпра. Київському і Канівському водосховищах, Чорноморському заповіднику. На перельотах у невеликій кількості зустрічається по всій території країни. Біля берегів Чорного моря іноді зимує.

МАРТИН ТОНКОДЗЬОБИЙ

Мартин тонкодзьобий, морський голубок – птах родини мартинових. В Україні гніздовий, перелітний, зрідка зимуючий вид. Трохи більший за мартина звичайного. Маса тіла 300-400 г, довжина тіла 42-44 см, розмах крил 102-110 см. У дорослого птаха в шлюбному вбранні спина і крила сірі; решта оперення біла. В Україні гніздиться у Причорномор'ї та на Сиваші; взимку трапляється переважно біля південного узбережжя Криму.

Моногам. Облігатно-колоніальний вид. Для облаштування колонії тонкодзьобі мартини обирають ділянки, позбавлені або майже позбавлені рослинності; нерідко колонії тяжіють до підвищень мікрорельєфу. Будівництво гнізда й охорона його починаються тільки за 2-3 дні до відкладання яєць. Гніздо – зазвичай масивна споруда з сухих водоростей, гілочок солянцю та іншого рослинного матеріалу. У повній кладці 1-5, частіше всього 2-3 яйця. Насиджують кладку обидва птахи, але більшою мірою самка. Тривалість періоду насиджування 21-22 дня. У вигодовуванні пташеня беруть участь обидва батьків.

КРЯЧОК ЧОРНИЙ

Крячок чорний – вид птахів роду Болотяний крячок підродини Крячкові родини мартинових. Загальна довжина досягає 25 см. Влітку чорний з білим черевцем, хвіст знизу білий, ноги темно-червоні. У зимовому вбранні і у молодих птахів спинна сторона сіра, черево і шия білі, хвіст темний, з боків грудей чорні плями, позаду очей широка чорна поперечна смуга. Дзьоб чорний, крило знизу світле. Полюбляє невеличкі зарослі озера, річкові заплави і багністі болота (воліє прісні стоячі води текучим). Живиться рибою, рачками, комахами. Приліт відбувається у середині травня.

Кладка складається з 3 яєць розміром 33-35x24-25 мм, жовтувато-зеленого кольору з темно-бурими плямами. Насиджування триває 14-17 діб. Пташенята рудуваті, з чорними плямами, черевце у них світло-сіре, зоб темно-бурий. Протягом перших двох тижнів після вилуплення пташенята більшу частину часу перебувають у гнізді, хоча з перших же днів можуть плавати.

КРЯЧОК БІЛОКРИЛИЙ

Крячок білокрилий – вид птахів роду Болотяний крячок підродини Крячкові родини мартинових. В Україні гніздовий, перелітний птах.

Маса тіла 60-70 г, довжина тіла 20-23 см, розмах крил 63-67 см. У дорослого птаха в шлюбному вбранні голова, шия, воло, груди і черево чорні; спина сірувато-чорна; надхвістя і підхвістя білі; крила зверху світло-сірі, хвіст білий; дзьоб червонувато-чорний; ноги червоні. Молодий птах схожий на позашлюбного дорослого, але пера спини і покривні пера крил темно-бурі, зі світлою верхівкою.

Протягом року один виводок. Насиджують обидва партнери, змінюючи один одного, протягом 14-17, зазвичай 15 діб. Після вильоту дорослі ще близько 10 днів піклуються про молодих птахів.

Білокрилі крячки живляться переважно комахами (бабки, жуки, комарі), яких вони здобувають з води, а також павуками, молюсками, іноді дрібною рибою або земноводними.

ПІРНИКОЗА ЧОРНОШИЙНИЙ

Пірникоза чорношийний або норець чорноший – вид водоплавних птахів з родини пірникозових. Навесні і влітку шия чорна, за очима пучки пір'я золотистого кольору, що стирчать назад і донизу. Взимку відрізняється злегка кирпичним темно-сірим дзьобом, сірої шапочною, що заходить нижче рівня очей і сірою спереду шиєю. У польоті видно темні кінці крил.

Гніздиться як окремими парами, так і в колоніях на різноманітних водоймах, на прольоті зустрічається навіть на гірських річках. Велику частину часу проводить на воді, на берег виходить рідко. При небезпеці воліє пірнати, а не злітати, хоча набагато легше, ніж інші пірникози, піднімається з води, і здатний здійснювати тривалі перельоти.

Харчується в основному водними безхребетними.

ЛЕБІДЬ-ШИПУН

Лебідь-шипун – водоплавний птах родини качкових. У дорослих птахів біле оперення, дуже довга шия, витягнуте тіло і середнього розміру голова з оранжево-червоним дзьобом, в основі якого знаходиться характерний чорний наріст. Шипуном цей вид названий завдяки звуку, який він видає, коли роздратований. У довжину може досягати 180 см, маса самок 5,5-6 кг, самців 8-13 кг, розмах крил лебедя-шипуну близько 240 см. Шия товща, ніж у лебедя-кликуну (*Cygnus cygnus*), тому здається коротшою.

Лебідь-шипун гніздиться біля води в очеретах на дрібних озерах або на заплавах великих річок далеко від людського житла. Пташенята, щойно вилупившись, усюди прямують за своєю матір'ю, часто сидячи в неї на спині.

Шипун легко приживається в неволі і напівневолі, його часто розводять на водоймах міських парків і садів як декоративного птаха.

ЛЕБІДЬ-КЛИКУН

Лебідь-кликун – птах родини качкових, поширений у північній півкулі. В Україні пролітний та зимуючий вид. Лебідь-кликун – великий птах, що важить від 7 до 10 кг, іноді більше. Тіло витягнуте, довжина шиї приблизно рівна довжині тулуба. Ноги короткі, віднесені назад. Дзьоб лимонно-жовтий з чорним кінчиком. Оперення біле. У оперенні велика кількість пуху.

Лебеді-кликуни – моногамні птахи, що створюють пари на все життя, причому птахи тримаються разом навіть під час зимівлі. Гніздо влаштовується в заростях очерету або рогозу, рідше на мілководді, де гніздо спирається на дно водойми. У кладці 3-7 яєць, які насиджує самка. Яйця білого або жовтуватого кольору. Поки самка насиджує яйця, самець знаходиться поблизу і охороняє гніздо. Через 5 тижнів вилуплюються пташенята, про яких піклуються обоє батьків. Пташенята можуть самостійно здобувати собі їжу. Часто пташенята тримаються біля батьків і після того, як навчаться літати.

ГУСКА СІРА

Гуска сіра – вид птахів родини качкових, один з найпоширеніших представників роду гусок (*Anser*). В Україні гніздовий, перелітний, зимуючий вид. Гніздиться майже на всій території, крім більшої частини заходу країни та Криму; мігрує скрізь; зимує на півдні.

ГОГОЛЬ

Гоголь – птах родини качкових ряду Гусеподібні. В Україні – гніздовий, перелітний, зимуючий. Ниркова качка середньої величини з великою заокругленою головою, коротким дзьобом та контрасто-чорним забарвленням. Виражений статевий диморфізм. Гнізда влаштовує виключно у дуплах дерев листяних порід; охоче заселяє штучні гніздівлі. Гніздо використовує кілька років. Кладку з 7–12 яєць відкладає з другої половини травня; насиджує самка (28 діб). Пташенята починають літати у кінці липня.

КРЕХ СЕРЕДНІЙ

Крех середній (*Mergus serrator*) – водоплавний птах. Довжина тіла досягає 0,5 м. Розмах крил 67-86 см. Маса самців 1000-1300 г. Голова, спина і потилиця чорні із зеленим відливом, шия і черевце білі, на боках дрібний візерунок, груди з рудувато-коричневими плямками. Частково осілий вид. Біля місць гніздування з'являється у березні-квітні. Віддає перевагу низьким островам з густим очеретом або трав'яною рослинністю. Початок гніздування в травні-червні. Гніздиться у заростях. У кладці 4-14 яєць. Насиджує лише самка, 28-31 день. Пташенята з'являються у червні-липні. Осіння міграція виражена слабо.

Крім риби, яка складає основний раціон цього птаха, харчується ракоподібними, водними комахами і черв'яками. Часто полює групами, занурюючи у воду частину голови і видивляючи здобич. Може пірнати на значну глибину.

КРЕХ ВЕЛИКИЙ

Качка середнього розміру – маса тіла 1,1-1,5 кг, довжина тіла 60-65 см, розмах крил 82-96 см. У дорослого самця в шлюбному вбранні голова чорна, з зеленим металічним полиском; на потилиці короткий «чуб»; спина чорна; поперек і надхвістя сірі; шия, воло, боки та низ тулуба кремово-рожеві; покривні пера другорядних махових і «дзеркальце» білі; першорядні махові і їх покривні пера чорно-бурі; хвіст темно-сірий; дзьоб і ноги червоні.

Гнізда влаштовують зазвичай в дуплах дерев, розміщених на відстані не більше 1 км від водойм. Вистилка гнізда складається лише з пуху, який самка висмикує з грудної частини. Кладка зазвичай складається з 8-12 (рідше 6-17) яєць сливочно-білого або окремого кольору. Насиджує самка протягом 30-32 днів. Пташенята виводкові – при вилупленні вкриті рухом – оливково-бурим зверху і білим знизу. Через 1-2 дні після вилуплення вони залишають гніздо і сліднують за самкою до водойми.

Основу раціону складає риба розміром до 25 см, її видовий склад залежить від доступних риб у даний час у даній місцевості. У невеликій кількості споживає різноманітних водних безхребетних – ракоподібних, молюсків, червів, комах та їхніх личинок. Здобич здобуває під водою, добре пірнає. Під водою плаває за допомогою ніг.

